

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

В статті розглядається проблема формування просторового мислення в учнів початкових класів з тяжкими порушеннями мовлення. Зазначається. Розвиток просторового мислення в учнів з тяжкими порушеннями мовлення є досить складним, комплексним та багатоаспектним. Цей процес складається із взаємопов'язаних і взаємозумовлених уявлень про простір, форму, величину, час, кількість, їх властивості та відношення між ними, що необхідно для формування у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення наукових понять.

Ключові слова: просторове мислення, учні початкових класів, тяжкі порушення мовлення.

The article examines the problem of spatial thinking formation in elementary school students with severe speech disorders. It is noted. The development of spatial thinking in students with severe speech disorders is quite complex, complex and multifaceted. This process consists of interconnected and mutually determined ideas about space, shape, size, time, quantity, their properties and the relationship between them, which is necessary for the formation of scientific concepts in younger schoolchildren with severe speech disorders.

Key words: spatial thinking, primary school students, severe speech disorders.

На сучасному розвитку суспільства гостро виникає потреба у формуванні всебічно розвиненої особистості, яка має високий рівень інтелектуальних здібностей, здатної до креативного прийняття рішень, вирішення нестандартних завдань. Це неможливо без розвиненого просторового мислення, яке є життєво важливою здатністю людини, яка передбачає проведення просторового аналізу, орієнтування в реальному просторі, що реалізується в її успішній соціальній адаптації [2].

У цьому зв'язку, просторове мислення, як психічний процес, що забезпечує створення особистістю просторових образів, і подальше оперування ними під час вирішення практичних і теоретичних завдань, відіграє важливу роль у всебічному та розумовому розвитку учнів, у створенні у них спеціальних умінь, необхідних у майбутній професійній діяльності. Однак, серед учнів є категорія дітей, які мають особливі освітні потреби, зокрема тяжкі порушення мовлення (ТПМ).

Тяжкі порушення мовлення уявляють собою відхилення у формуванні лексичної та граматичного сторін мовлення, фонематичних процесів, звуковимови та просодичної організації звуковимовного потоку, що виникають у дітей під час первинно збереженого слуху та інтелекту [1].

Одним із основних напрямів у системі освіти учнів з тяжкими порушеннями мовлення на сучасному етапі є інтелектуальний розвиток в контексті формування основних пізнавальних процесів, зокрема мислення та його основних складових. Опанування умінь і навичками розумової діяльності учнів з ТПМ відбувається зі значними труднощами, що зумовлено наявними цієї категорії дітей порушеннями мовлення [3].

Як відомо, у молодшому шкільному віці навчальна діяльність є провідною. Розвинене мислення, зокрема й просторове, вважають основою розвитку та якісних змін пізнавальних процесів, і як наслідок – основою успішності у навчальній діяльності.

Цілеспрямовані навчання, розвиток та корекцію С.Конопляста, Ю.Рібцун, Т.Сак та ін. вважають необхідною умовою для розвитку просторового мислення молодших школярів із ТПМ, у процесі яких учень оволодіває прийомами розумової діяльності, просторовими уявленнями, розуміє зв'язки й відношення між об'єктами навколишньої дійсності [1; 3; 4].

Виходячи із зазначеного, розвиток просторового мислення в учнів з ТПМ є досить складним, комплексним та багатоаспектним. Цей процес складається із взаємопов'язаних і взаємозумовлених уявлень про простір, форму, величину, час, кількість, їх властивості та відношення між ними, що необхідно для формування у дитини наукових понять [4].

Вирішуючи просторові завдання, учні початкових класів із ТПМ вчать думати, сприймати форму та розмір предметів, подумки оперувати цими параметрами.

Орієнтація у просторі пов'язана із ознайомленням дітей із ТПМ з такими геометричними поняттями, як точки та лінії (прямі, криві, ламані, замкнуті та незамкнуті), напрями на прямій лінії, порядок точок (предметів) на прямій (попередній та наступний предмет у ряду). Замкнуті лінії на площині підводять до поняття геометричної фігури (коло, овал, трикутник, чотирикутник, багатокутник та ін.). Також у школярів формується уміння орієнтуватися у просторі щодо свого тіла чи щодо інших людей [3].

Оскільки значні труднощі у зазначеній категорії учнів спостерігаються під час сприйняття геометричного матеріалу, особливу увагу в розвитку просторового мислення приділяють роботі з геометричними тілами. Спостерігаючи геометричні тіла з різних точок зору та з різних положень, у дітей формується здатність до їх різного сприйняття у просторі. Це дає можливість і надалі їм більш природно сприймати й інші предмети, життєві явища, ситуації і взаємовідношення.

На розвиток просторового мислення молодших школярів із ТПМ великий вплив мають такі основні геометричні перетворення, як рух, трансформація, перетин та об'єднання. Так, дітям можна запропонувати завдання розкласти геометричні фігури на аркуші паперу, «прочитати», як складений візерунок, скласти з різних геометричних фігур силует тварини, людини, розповісти, як він складений, розглядаючи два візерунки, знайти подібності та відмінності між ними (ігри «Танграм», «Піфагор», «В'єтнамська гра», «Монгольська гра» та ін.) [4].

Ще одним напрямом у корекційно-розвивальній роботі з формування просторового мислення у молодших школярів із ТПМ є організація безпосередньої пізнавальної діяльності в аспекті орієнтування на площині за словесним позначенням простору: визначення положення на білому аркуші паперу, у зошиті в клітину, у зошиті у косу лінію. Для реалізації цього завдання досить ефективними є просторові диктанти [4].

Розвиток «багатозначного» бачення та розуміння його сенсу формує гнучкість розумових процесів, сприяє розвитку дивергентного мислення.

Отже, розвиток просторового мислення у молодших школярів із ТПМ є складним цілеспрямованим процесом, результатом якого є опанування дітьми просторовими категоріями, відношеннями та залежностями; способами розчленованого сприйняття площини; аналізом простору; здатністю активно діяти у межах площини; орієнтуватися на аркуші за ознакою взаємного розташування об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: навч. посіб.; за ред. М. К. Шеремет. К.: Знання, 2010. 293 с.
2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Каб. Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%d0%bf>.
3. Рібцун Ю. В. Розвиток мислення учнів із тяжкими порушеннями мовлення. URL: https://lib.iitta.gov.ua/723166/1/%D0%A0%D1%96%D0%B1%D1%86%D1%83%D0%BD_2020.pdf
4. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток: навч.-метод. посіб. Львів: Світ, 2020. 264с.: іл.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Кабельнікова Н.В.